

IRODALOM

Földrajzi Értesítő 2000. XLIX. évf. 1–2. füzet, p. 41., 94., 125., 141., 155.

Becsei József (szerk.): Társadalomföldrajzi vizsgálatok két évezred találkozásánál. IPSZILON Kiadó Pedagógiai Szolgáltató Kft., Szeged, 2000. 258 p.

Amint azt az olvasókhöz írt „Előszó”-ban MÉSZÁROS Rezső tanszékvezető egyetemi tanár jelzi nem szokványos kötetről van szó – erre hívja fel az érdeklődők figyelmét is –, hanem egy olyan kiadványról, amely egy szűk közösségnek, a hazai földrajztudomány egyik kutató és oktató műhelyének, nevezetesen a Szegedi Tudományegyetem Gazdasági Földrajzi Tanszékének a munkájával ismerteti meg az olvasót a „két évezred találkozásánál”. Bár a különböző alkotóműhelyeknek általában vannak saját kiadványaik kutatási eredményeik közzétételére, manapság még igen ritka az ilyen alkotás, ami talán azzal is magyarázható, hogy nem szívesen „adjuk ki magunkat”, műhelyünk „titkait” kevésbé szeretjük megosztani másokkal, még ha tudományos kutatásról beszélünk is. Éppen ezért üdvözlendő és méltányolandó az a vállalkozás, amelyet „hirtelen felindulásból” követtek el a dél-alföldi kollegák, akik nemcsak bemutatják, hanem büszkén vállalják is, hogy ilyenek a 21. sz. küszöbén, s úgy vélem, nincs okuk szégyenkezni.

A közelmúltban megjelent kötet teljes és hű képet ad az egy munkahelyen dolgozók tudományos tevékenységéről a doktorandusztól a tanszékvezetőig (sőt a munkában két egyetemi hallgató is közreműködött), s e tekintetben szintén újszerű. Az olvasó bepillantást nyerhet a dél-alföldi egyetem Gazdasági Földrajzi Tanszékén a részben napjainkban is zajló és nemrég lezárult kutatásokba, megismerheti egyrészt azok fontosabb megállapításait, másrészt egy kicsit jobban magát a Dél-Alföldet is, annak főbb sajátosságait, problémáit és azt, hogy a nagytérség milyen új kihívásokkal néz szembe a két évezred találkozásakor.

A könyv 12 szerző összesen 15 tanulmányát tartalmazza, amelyek tartalmilag és ezáltal szerkezetileg is három fő csoportba sorolhatók. Az első három tanulmány elméleti jellegű és a népességgel, a régiókkal és a régióközpont-szerepekkel foglalkozik. BECSEI József a népességföldrajzról tünődve a világ és a hazai népesedés főbb vonásait ismerteti részletesen, miközben a népességföldrajz szerepét, helyét is keresi a földrajztudományon belül, emellett megfogalmazza az új tendenciákkal összefüggésben a diszciplína legfontosabb feladatait is, amelyeket hat pontba szedve tesz közzé. Hangsúlyozza, hogy „...a népességföldrajz feladatait nem lehet leszűkíteni csupán a népesség térbeli (területi) megoszlásának tanulmányozására”, hanem annak mennyiségi és minőségi alakulását, valamint időbeli változásait is tekintetbe kell venni, s nem szabad elfeledkezni a „...népesség szerkezetét és mozgásait meghatározó (jellemző) jegyek és tényezők térbeli” különbségeinek a vizsgálatáról sem.

KRAJKÓ Gyula „A régiókkal összefüggő kérdések az 1970-es években és napjainkban” c. tanulmányában a régiókutatás iránti érdeklődés felélénkülését emeli ki, ami elsősorban határozott európai uniós csatlakozási szándékunknak tulajdonítható. Rámutat a területfejlesztés és vidékfejlesztés tartalma közötti különbségekre, s azokra a lényeges gazdasági térszerkezeti változásokra, amelyek az elmúlt évtizedben mentek végbe, és amelyeket a körzetek határainak megrajzolásokor számtalomba kell venni. A közigazgatási beosztás és a régiók elhatárolása közötti eddigi megközelítések áttekintése után arra a következtetésre jut, hogy „...térszerkezeti oldalról ugyanannyi érv sorakoztatható fel a régió nagyságú megyék kialakítása mellett, mint ellene.”

Nagyon érdekes MÉSZÁROS Rezső elmékedése a területi folyamatokról és a városszerkepekről. Tulajdonképpen – mintegy az előző tanulmány folytatásaként – a régióközpont szerepek

meghatározásához nyújt adalékokat a hazai és a külföldi szakirodalom értékelése révén, ill. egy olyan kérdőív összeállításával, amely alkalmas lehet a magyar nagyvárosok összehasonlító vizsgálatára. A 78 mutató alapján elvégzendő elemzés bizonyára néhány meglepő eredményt is produkálna a magyar nagyvárosok regionális szerepkörét illetően.

A második nagy szerkezeti egységben országos elemzéseket találunk, amelyek elsősorban a népességhez és a településállományhoz kapcsolódnak. A három tanulmány szerzői és címei a következők: **BAJMÓCY Péter:** A kistérségek népességváltozási tendenciái Magyarországon; **BECSEI József:** A magyarországi településállomány változásainak néhány sajátossága; **LAKATOS Béla:** A cigánytársadalom lehetőségei az ezredfordulón.

Bár mindhárom munka nagyon fontos és lényeges kérdéseket érint, mégis csak az utolsóra, a cigányság problémájával foglalkozóra hívnám fel elsősorban a figyelmet. Kétségtelen, hogy ez az etnikum volt az elmúlt évtizedben lezajlott nagyarányú társadalmi, gazdasági átalakulás legnagyobb vesztese. Periferizálódásuk, marginalizálódásuk igen előrehaladott, s aktív beavatkozás, hatékony programok megvalósulása nélkül (amelyeket a cikkíró is említ, és amelyek között az oktatásnak kiemelkedő jelentőséget tulajdonít) további leszakadásuk várható, ami többek között hazánk európai uniós csatlakozási lehetőségeit is kedvezőtlenül befolyásolhatja.

A kötet harmadik, legerjedelmesebb része a „Regionális tanulmányok” alcímét viseli, mert a kilenc legkülönbözőbb témát (külföldi tőke, jövedelemviszonyok, mezőgazdaság, infrastruktúra, térkapcsolatok stb.) érintő tanulmány elsődlegesen a Dél-Alföldet választotta vizsgálódásai színhelyül. Mivel valamennyi bemutatására nincs lehetőség e cikk keretei között, ezért a leghelyesebb felsorolni azokat az alábbiakban:

ABONYINÉ PALOTÁS Jolán: A külföldi működő tőke a Dél-Alföldön; **MÉSZÁROS Rezső:** A falusi tér nemzetközi kapcsolatrendszere; **SZÓNOKYINÉ ANCSIN Gabriella:** A határon átnyúló gazdasági térkapcsolat vizsgálata a Dél-Alföld határ menti települései példáján; **SZABÓ András:** A jövedelemviszonyok területi alakulásának néhány kérdése, különös tekintettel a Dél-Alföldre; **BURGERNÉ GIMES Anna-KOVÁCS Csaba:** A dél-alföldi mezőgazdasági üzemek helyzete országos összehasonlításban; **KOVÁCS Csaba:** A Dél-Alföld mezőgazdasága az európai uniós csatlakozás tükrében; **ABONYINÉ PALOTÁS Jolán:** A Dél-Alföld infrastrukturális fejlettsége és szerepe a területi fejlődésben; **KOVÁCS György:** A vasúti forgalom a Dél-Alföldön; **SALAMIN Géza:** Dinamikus falusi szerepvállalás a Homokháton.

A rendszerváltás az ország településeinek és lakosságának a határ menti kapcsolataiban is megnyilvánult, mivel egyre erőteljesebb kapcsolatfelvételi és kapcsolatépítési törekvések figyelhetők meg az élet minden területén. Tapasztalható ez a dél-alföldi falusi települések nemzetközi kapcsolatrendszerének a vizsgálatakor is. A **MÉSZÁROS Rezső** által vezetett kérdőíves felmérés azt igazolta, hogy „...a külkapcsolat a falusi térségben is értékelhető és értelmezhető tényezővé fejlődött....A falvak egyre növekvő hányada fogad be és épít ki nemzetközi kapcsolatot a Dél-Alföldön is.”

A határon átnyúló gazdasági kapcsolatok alakulását, az alapvetően a Dél-Alföldön lévő jogoszláv vállalkozások térszerkezetét értékeli és az azokat motiváló tényezőket veszi sorra **SZÓNOKYINÉ ANCSIN Gabriella.** A jogoszláv vállalkozások jövőjét feszegetve arra utal, hogy lesznek olyanok is amelyek a határ mindkét oldalán megmaradnak, s ez már „...a gazdaságos együttműködés alapját képezheti a határ mentén”. (Valószínűleg csak elírás: a „gazdaságos” szó helyett „gazdasági”-t kell érteni.)

Szintén a falusi térkapcsolatok bemutatására vállalkozott **SALAMIN Géza,** aki egyetlen falu, Pusztamérges példáján keresztül érzékelteti a térkapcsolati változásokat (pl. vándorlási kapcsolatok, „kilépő” kapcsolatok) és azok hatását a település életére és fejlődésére. Egyik legfontosabb megállapítása, hogy az utóbbi évtizedben „... megerősödtek a közel azonos méretű kistérségek közötti, un. falu-falu kapcsolatok” és megjelenik az igény „... – elsősorban a periférikus helyzetű falvak részéről – a korábban központok által viselt funkciók felvállalására”. S ebből az aspektusból figyelmet érdemel Pusztamérges funkciógazdagodása és dinamikus szerepvállalása a térségben, ami azután térkapcsolatait is teljesen átformálja. Egyébként ez az egyetlen olyan tanulmánya a kötetnek, ahol mindössze egy település jelentette a kutatások színhelyét.

A kötet ábrákkal, táblázatokkal gazdagon illusztrált. Sajnálatos azonban, hogy azok technikai kivitelezése jó néhány esetben elmarad a kívánatostól. A könyvet mindazok figyelmébe ajánlom, akiket foglalkoztatnak a társadalomföldrajz kérdései, továbbá különösen azok számára lehet érdekes és nagyon sok segítséget nyújtó a mindennapi tevékenységük során, akik a Dél-Alföld sorsának alakulásában, ill. annak befolyásolásában játszanak meghatározó szerepet.

KISS ÉVA